

*Літературно – меморіальний
музей*

Г. С. СКОВОРОДИ

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

UARTLIB.ORG

UARTLIB@GMAIL.COM

*Літературно-
меморіальний
музей*

Г. С. СКОВОРОДИ

Путівник

Харків «Прапор» 1972

Адреса музею:

с. Сковородиївка, Золочівського району

Музей працює

щодня, крім вівторка,
від 10 до 18 години

АВТОР ТЕКСТУ
Т. М. БОРИСОВА

На північний захід від Харкова знаходиться красиве і затише українське село. Це — Сковородиївка (колишня Пан-Іванівка), де у 90-х роках XVIII століття жив видатний український просвітник, філософ і поет Г. С. Сковорода.

На горібі стоїть світлий одноповерховий будинок. Навкруги розкинувся великий сад, що спускається до мальовничих ставків. Поблизу одного з них, як і за життя Сковороди, росте великий старий дуб. Неширока доріжка веде від дуба до могили філософа. Тут, у селі, яке носить ім'я видатного українського просвітителя, в будинку, де він жив і помер, 1972 року було створено літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди. Це — далина глибокої пошани нащадків до пам'яті народного філософа, глибокого мислителя, оригінального поета, чий життя і творчість ввійшли в історію культури українського народу.

Експозиція музею розгорнута у чотирьох залах. У трьох з них зібрані матеріали, що висвітлюють життєвий і творчий шлях славновісного філософа, ашанування його пам'яті в Радянській країні і за її межами; остання, четверта кімната, — меморіальна.

У вестибюлі музею великий портрет Г. С. Сковороди (художник Р. О. Волинський). На стенді — віршовані рядки М. Т. Рильського:

Благословенні ви, сліди,
Не змиті вічності дощами,
Мандрівника Сковороди
З припорошеними саквами,
Що до цілющої води
Простує, занедбавши храми.

У цих щирих словах видатного українського поета знайшло прекрасний вираз ставлення радянських людей до Г. С. Сковороди.

Формування світогляду і основних творчих принципів Г. С. Сковороди визначалося історичною епохою, в яку жив і творив видатний мислитель. Експозиція першого залу відкривається характеристикою соціально-економічного становища на Україні у XVIII столітті. Документи про продаж кріпаків, фото з картини художника І. С. Іжакевича «Торгівля кріпаками» та інші матеріали говорять про жорстокий кріпосний гніт і безправ'я селянства. Доповнюють характеристику феодально-кріпосницької доби подані на стенді та у вітрині фото з малюнка художника В. І. Касіяна «На панщині», одяг українських селян XVIII століття — свідчення тяжкого і злиденного селянського життя, літографії з малюнків художників С. І. Васильківського і М. С. Самокіша, на яких зображено типи українських селян і козаків XVIII століття.

Посилена кріпосницькою гніту викликала різке піднесення антифеодального руху. В експозиції представлені матеріали про загострення класової боротьби на Україні у XVIII столітті. Серед них фото з картини художників М. В. Антончика і В. В. Шаталіна «Коліїщина. 1768 р.», що розповідає про велике народне повстання селян Правобережної України проти гніту селянської

Польщі. Викликають інтерес документи про участь селян Слобідської України у селянській війні під проводом О. Пугачова. В центрі стенду — картина «Повстання в Турбаках» (художник А. П. Луценко та І. М. Стаханов), на якій виразно зображено кульмінаційний момент однієї з найбільших на Лівобережній Україні селянських повстань.

У середині XVIII століття в Росії виникає визвольний рух, спрямований проти самодержавства і кріпосництва. В експозиції вміщено портрети представників цього руху — великого російського письменника, революційного просвітителя О. М. Радішева, видатних письменників М. І. Новикова, Д. І. Фонвізіна, І. А. Крилова, твори яких поширювалися на Україні.

Разом з російськими просвітителями другої половини XVIII століття виступали й українські просвітителі. Визначником селянського протесту і нарізливих потреб суспільства, провісником нових віянь у філософії і соціології на Україні в другій половині XVIII століття був видатний український просвітитель, філософ і поет Г. С. Сковорода.

Матеріали другого розділу розповідають про дитячі та юнацькі роки Сковороди, про формування його світогляду.

Григорій Савич Сковорода народився 22 листопада (3 грудня за н. ст.) 1722 року в сім'ї малоземельного козака села Чорнухи Лубенського повіту Київської губернії (нині Чорнухинського району, Подільської області). Експонується діорамний макет села Чорнухи (художник К. А. Таньштер).

Окремо згруповано матеріали про перебування Г. С. Сковороди у Київській академії, куди він вступив 16-річним юнаком у 1738 році. Київська академія — перша вища школа і визначний культурно-освітній центр на Україні. Тут в 1734—1735 рр. навчався геніальний російський мислитель-матеріаліст М. В. Ломоносов, твори якого справили великий вплив на формування світогляду Сковороди. Вихованнями в ньому Г. Кониський, як великий борець з прелюдіями і реформами, творці якоїсільського видання його творів, а також портрет Г. Кониського, який був викладачем і, згодом, ректором академії в роки навчання в ній Сковороди. Привертає увагу фото з старовинного портрета, на якому зображений Сковорода — студент Київської академії. Поряд експонується макет будинку академії за часів Сковороди. У цьому розділі вміщено картину художника А. М. Константинопольського, на якій зображено один з студентських дискусій, що не раз відбувалися у стінах академії, портрети філософів античного світу та епохи феодалізму: Арістотеля, Демокріта, Платона, Декарта, Вольфа, Лейбніца, з творами яких познайомився Сковорода в період навчання у Київській академії.

Привертає увагу оригінальна гравюра XVIII століття, на якій зображено Зимовий палац у Петербурзі — місце проживання і служби співаків придворного хору. Тут протягом двох років перебував Г. С. Сковорода, якого було взято до хору за чудовий голос і надзвичайні музичні здібності. Перебування при дворі, де

на власні очі юнак спостерігав несправедливість, потворність життя придворної верхівки, мало велике значення для формування світогляду Г. С. Сковороди.

У 1744 році Г. С. Сковорода повертається до Києва і продовжує навчання у Київській академії. Наступний розділ експозиції висвітлює період закордонної подорожі Г. С. Сковороди, який починається в 1750 році. Відмовившись від духовної кар'єри, молодий філософ залишає академію і з російською посольською місією їде до Угорщини в Токай. На карті позначені міста, які відвідав Г. С. Сковорода. Велику цінність мають експоновані в цьому розділі оригінальні старовинні гравюри і літографії з видами Праги, Венеції, Рима та інших міст, які побачив Сковорода під час своєї подорожі.

Повернувшись на батьківщину, молодий філософ перш за все відвідав рідні місця. З паліцею у руці і торбиною за плечима мандрував Сковорода по подільських селах. Такий образ народного мандрівного філософа з дитинства знайомий і близький кожному з нас. Таким і зобразила Г. Сковороду скульптор Л. О. Твердянська.

Матеріали наступного розділу знайомлять відвідувачів з педагогічною діяльністю Г. С. Сковороди. На фото — будинок Переяславського колегіуму, де з 1753 року Сковорода викладає поетику. Педагог-новатор, Г. С. Сковорода намагався перебудувати викладання поетики на основі слаббо-тоничної системи В. К. Тредіаківського і М. В. Ломоносова, уважаючи слабичне віршування чужим для російської мови. Своє погляди Сковорода виклав у «Разсужденіи о поэзии и руководстве к искусству оной», написаному ним як курс поетики для учнів колегіуму. Виступ проти норм церковної поетики став причиною звільнення Г. Сковороди з Переяславського колегіуму.

Окремо згруповано матеріали про дуже важливий період життя філософа, що був пов'язаний з його перебуванням в с. Ковраї поблизу Переяслава. Тут протягом майже шести років Г. С. Сковорода працював домашнім учителем у поміщика С. Томарі. Цікавою ілюстрацією до цього періоду життя визначного педагога служить картина художника Б. Й. Вакса «Г. С. Сковорода в Ковраї». Саме у ці роки, коли Сковорода бував переважно серед народу, формується його світогляд філософа-мислителя і громадського діяча, починається його поетична творчість. У Ковраї Сковорода написав багато віршів, що ввійшли згодом до збірки поезій під назвою «Сад божественных пльсней». Заслугу на особливу увагу автор гравюри «Сон», що був своєрідним протестом проти тоталітарного суспільного ладу.

Звершується експозицію цього залу видні Москви, де у 50-х роках побував Г. С. Сковорода.

Експозиція другого залу відкривається матеріалами про перебування видатного просвітителя у Харкові. В 1759 році Сковорода прийняв пропозицію викладати поетику в Харківському колегіумі, що був у XVIII столітті визначним центром освіти на Слобідській Україні, У Харківському колегіумі Г. С. Сковорода працював з декількома перервами протягом 10 років (1759—1769). В експозиції — макет будинку Харківського колегіуму. Поряд, на стенді, — вид Харкова XVIII століття, копія рідкісного

архівного документа — плану подвіря Покровського собору з визначенням приміщень Харківського колегіуму. У вітрині — книжки з колегіумської бібліотеки, якою користувався Г. С. Сковорода. На картині художника Г. О. Тomenка — видатний педагог серед своїх вихованців — учнів Харківського колегіуму.

Після року роботи в Харківському колегіумі Сковорода запропонувала прийняти червотий сам у Покровському колегіумському монастирі, щоб він міг послисти керівну посаду. На це вільнолюбивий філософ дав різку красномовну відповідь: «Разів ви хотите, чтобы и я умножил число фарисеев? Бжте жирно, пейте сладко, одьвайтесь мягко и монашествуйте! А Сковорода полагаєт монашество в жизни нестяжательной, малодовольстве, воздержании, в лишении всего неужного».

Незабаром, під час відвідин Києво-Печерської лаври, Г. С. Сковорода знов невизначено підтвердив своє негативне ставлення до духовної кар'єри, до церкви взагалі. Цей важливий момент у житті філософа відтворено на малюнку художника В. І. Віхитинського. Ми бачимо чужою голос неопікріного філософа, який на пропозицію залишитися у Києво-Печерській лаврі, щоб стати «столбом церкви и украшением обители», гаряче заперече: «Я столботорения уможаю събою не хочу, довольно и вас, столбов (неотесанных) у храмъ Божіемъ».

Сковорода залишає колегіум і оселяється у своїх друзів у тихому, оточеному розкішними лісами селі Стариця (поблизу від Товчанська на Харківщині). На вміщеному в експозиції фото — один з живописних старинних краєвидів.

Повернувшись через рік до педагогічної діяльності, Сковорода викладає в Харківському колегіумі синтаксис і грецьку мову. Змущений знов залишити колегіум, він востанє повертається до нього тільки в 1768 році. До цього періоду життя педагога-філософа відносять експоновані на стенді цінні документальні матеріали, зокрема заява Г. Сковороди на ім'я губернатора Е. Шербинина з проханням дозволити йому читати курс добродобрівля і додаткових класів колегіуму і наказ про затвердження Сковороди на цій посаді. Значний інтерес викликає автограф твору «Начальная дверь ко христіанскому добродравію», в якому філософ вперше відкрито викладає свої філософські погляди і дає гостру критику церковної ортодоксії.

Ряд матеріалів цього розділу висвітлюють педагогічні погляди Г. С. Сковороди. Серед них — автограф «Благодарного Еродія» та сторінки одного з ранніх списків твору «Убогий январюнок» (1767 р.), у яких педагог-гуманіст різко виступає проти дариштва та хижачтва панівніших класів, обстоє народне, демократичне, трудове виховання. Ім'я Сковороди — одного з прогресивних педагогів, чия педагогічна спадщина увійшла в скарбницю вітчизняної педагогіки, стоїть поряд з іменами найвидатніших педагогів світу.

Центральне місце в експозиції другого залу посідають матеріали, що розкривають тему «Г. С. Сковорода — видатний філософ і просвітител XVIII століття». Одним з перших в історії української філософської і соціологічної думки Сковорода піддав всебічній критиці пороки феодално-кріпосницького суспільства, паразитизм

і дариштво світської і духовної знаті, смислово і різко виступає проти мертвої схоластики і релігійного догматизму. Оригінальний, самобутній мислитель, один із захитанів нової філософії на Україні, Сковорода був дійсно народним філософом. З 1769 року, коли гнаний церковною і світською владою Сковорода остаточно залишив Харківський колегіум, і до своїх останніх днів він жив життя мандрівного народного філософа. На стенді — велика карта, на якій позначено місця мандрувань Г. С. Сковороди. Поряд — фото з малюнка худ. І. С. Ігачевича «Сковорода у дорозі».

Не бажаччи належати до панівної верхівки, Сковорода відмовляється від царської пропозиції стати придворним філософом. В малюнку художника Е. Н. Левіна знайшов своє відображення той момент, коли Сковорода рішуче відповідає посланцеві Катерини II: «Мій моя свирель і ова дороже царского венца».

Період мандрівного життя був найбільш плідним у діяльності Г. С. Сковороди. Саме під час мандрувань ним написана більша частина творів, які за цензурних умов того часу не могли бути надрукованими. Але вони швидко розповсюджувалися за життя Г. С. Сковороди на великій території України і Росії в авторських рукописах і численних списках, переписаних друзями та однодумцями філософа. Деякі твори мислителя дійшли до Румунії, Болгарії і Польщі.

І в нашій дні твори філософа продовжують викликати живий інтерес. Привертають увагу автографи перших великих філософських творів Г. С. Сковороди «Наркис» (1767 р.) і «Бєсьда, нареченная двоє» (1772 р.), що в них мислитель розвиває свою прогресивну для того часу антиклерикальну теорію самопізнання, а також автографи «Діалога, или разгагола о древнем мірѣ» (1772 р.) та «Разговора пяти пунтинок о истинном счастьі в жизни» (70-ті роки XVIII ст.).

Останні два твори були написані філософом під час перебування в селі Бабаха поблизу Харкова. На фото — садба в Бабаху, де жив Г. С. Сковорода в 70-х роках XVIII століття. Експонуються дорамний макет роботи художника І. П. Селіцева, що змальовує село Гусинку на Харківщині — одно з найулюбленіших місць філософських роздумів Сковороди.

Привертає увагу скульптура «Г. С. Сковорода-мислитель» (скульптор І. П. Ястрєбов). Перед відвідувачами постає заглиблений у роздуми філософ.

В «Разговоре пяти пунтинок» філософ-демократ говорить про подія суспільства на багатих і бідних, про князів і царів, чи розкішне життя оплучають «нешесте тысяч» бідняків.

Сковорода все життя зберігав вірність своєму кредо: «А мой жребій с голяками». Простучий від села до села, філософ поширював у народі просвітителські ідеї волі, правди і розуму. Бязькість мислителя до народу добре передано в картині художника А. Л. Наседкина «Сковорода серед селян».

Зовні нічим не відрізняючись від своїх друзів-селян, Сковорода і у побуті залишався бідняком. Надовго зупиняються відвідувачі біля вітрини, де експонуються побутові речі XVIII століття: українська свита, шапка, поплотина сорочка, каламар, подібні до тих, якими кори-

стувая Г. С. Сковорода. Тут також вміщено копію паляри, з якою не розлучався філософ під час своїх мандрювань. Увагу екскурсантів привертає унікальний експонат — годинник Г. С. Сковороди. Викликають інтерес музичні інструменти XVIII — першої половини XIX століття, що експонуються у вітрині поряд. Це — сопілка, флейта, скрипка, бандура: великий любитель співу і музики, Сковорода грав на багатьох інструментах. Музика, пісня були для Сковороди одним з важливих засобів вивчення і поширення своїх філософських ідей, соціальних поглядів. Народний філософ бачив у мистецтві не розвагу, а шлях до людського серця, до пробудження людської душки.

Широким планом на центральній стіні подано головні філософські твори Г. С. Сковороди: «Разговор, называемый алфавит, или Букварь мира» (1774 р.) та «Книжечка, называемая Силеус Асібабос, сиречь Икона Алкивидская [Израильский Змія]». Написаних в 1775—1776 рр. у другій редакції — в 1780 р. Вияткову цінність має автограф програмного твору видатного філософа «Алфавит мира», в якому найчіткіше відбилися основні риси світогляду Г. С. Сковороди. У ньому в скравій літературній формі ставилося питання про закономірності розвитку природи і людини, пізнаність світу і його закономірностей.

Сковорода був одним із видатних філософів, які вчили про вічність матерії — основи всього існуючого. «Природа есть первоначальная всему причина и самодвижущаяся причина», — стверджував мислитель в «Алфавите мира». Пристрасно писав Сковорода про вирішальну роль праці в житті суспільства: «Труд есть живый и неуспынный всей машины ход потопы, кополь породит совершенное дѣло... Кратко сказать, *природа* запалает к дѣлу и укрѣпляет в трудѣ, дѣлать труд сладким». «Алфавит мира» є визначним твором воєничюого антиклерикалізму. В експозиції — копія гравюри Ю. Шюблера, на якій зображено Г. С. Сковороду з «Алфавитом мира».

Викликає інтерес автограф «Израильского Змія», що був визначним етапом в еволюції філософських поглядів Г. С. Сковороди і одним з найкращих його творів. У ньому мислитель порушує філософське питання про світ, природу, матерію та форми її існування. Тут остаточно сформульовано положення про вічність матерії: «Если ж мій скажеш, что вѣщный мір сей в каких-то мѣстах и временах кончится, имѣя положенный себѣ предѣл, и я скажу, что кончится, сиречь начинается. Видиш, что одного мѣста граница есть она же и дверь, открывающая поле новых пространностей, и тогда жь зачинается бесплоноко, когда портится яйцо. И так всегда все идет в безконечность... И мір сей... границ не имѣет». В «Израильском Зміе» філософ уперше сформулював положення *materia aeterna* — «матерія вічна». В експозиції — фото з малюнка художника Г. С. Галкина «Г. Сковорода біля джерела. («Матерія вічна»).

В «Израильском Зміе» мислитель надавав гострій критичній біблійній легенді та забобинам, вбачаючи в них джерело ворожнечі і кривавих сутичок між людьми: «И ѣтъ смертоносныя для общества язвы, как севѣрье — листѣе листямъ, маска мошенникамъ, стѣнь тунеядцамъ, стрекало и поджога дѣтскому. Оно ... заглядано Иеру-

салим, разорило Царьград, обезобразило братнею кровію парижскія улицы...».

Філософські погляди Г. С. Сковороди були суперечливі: в них сильна матеріалістична тенденція, яка доходила до прямого вивання вічності матерії, природи, перепліталась з ідеалістичним розумінням основного питання філософії, з релігійними нашуарваннями, даними яким філософ віддав під впливом історичних умов тою часу.

Експонується автограф останнього твору мислителя «Потоп зміни» (1790 р.), де у найбільш закінченому вигляді розгорнута його дуалістична теорія «трех світів» та «двох натур», що в ній знайшли вираз суперечливості, неспівпадінств філософських поглядів Г. С. Сковороди. Згідно з цією теорією весь навколишній світ складається з трьох реально існуючих світів — «макрокосму» (матеріальна природа), «мікрокосму» (людина) і, нарешті, «світу символів» (духовна сфера, біблія); кожен з них має дві натури: зовнішню — матеріальну та внутрішню — духовну.

Викликають інтерес вміщені в цьому розділі списки філософських творів Г. С. Сковороди, переписаних його послідовниками і прихильниками. На стенді — види Воронцова, Таганрога, Орда та інших міст, які відвідав мислитель у різні періоди свого життя.

Окремий розділ експозиції присвячено висвітленню місії Г. С. Сковороди в розвитку української літератури. Видатний поет-мислитель, він збагатив тогочасну літературу глибоким філософським змістом, був одним з перших в українській літературі поетів-ліриків. Тридцять віршів Г. С. Сковороди, написаних у різні періоди його життя, об'єднані у збірку «Сад божественных пѣсней». На стенді — автографи прославлених поезій Г. С. Сковороди «Всякому городу нрав и права», «Ах, поля, поля зелені...», що стали народними піснями і були поширені серед ліриків і кобзарів.

Експонується фото з картини художника М. Г. Дергуса, С. Й. Репіна та В. Я. Савенкова «Переяславська рада». Палкий патріот своєї батьківщини, Сковорода безмежно любив Україну і її народ. Разом з тим він з великою повагою ставив до всіх народів, особливо до братів-росіян. Поборник дружби українського і російського народів, поет-філософ високо цінував визволення українського народу з-під польсько-шляхетського гніту та історичний акт возз'явлення України з Росією. В експозиції — портрет Б. Хмельницького і автограф вірша «De libertate» («Про свободу»), в якому Г. С. Сковорода прославляє «славного мужа» Б. Хмельницького як народного героя, як «отца волюнсть»:

«Будь славен воюю, о муже избране,
Волности отче, герцоу Богдане!»

Ряд матеріалів, згрупованих окремо, характеризують Сковороду як значитель української літературної байки. В 1774 році поет склав збірку «Басни Харьковскія», до якої увійшло 30 байок. У них перший український байкар висміював гонителів старшини за дворянськими титулами, викривав помішків-паразитів, які жили за рахунок народу, стверджував пошану до трудящих лю-

дей. Експонуються автографи байок Г. С. Сковороди «Сова і Дрозд», «Собака і Кобялка», «Собака і Волк» та інших і цілкі листівки до них художника В. Д. Чернухи. Привертая увагу живописне полотно художника Ю. М. Любанія «Сковорода в Бабах», на якому зображено поета-байкаря в період його роботи над «Баснями Харьковскими». На стенді цитата з байки «Кукушка і Косяк»: «Шаслив, кто сопряг сродную себѣ частую должность с общено. Ся есть истинная жизнь». Тема спорідненої праці буда провідною більшості байок Сковороди.

В експозиції знайшла відображення перекладацька діяльність поета-мислителя, автора перекладів з грецької і латинської мов, зокрема творів Горация, Теренція, Сидронія Гозія.

Значчу літературну цінність має епістолярна спадщина філософа. В експозиції представлені деякі листи Г. С. Сковороди, зокрема листи до його вихованця і друга М. Ковалінського, написані у селі Пан-Іванівка. У цьому селі, у родині А. І. Ковалінського (батька учня Г. С. Сковороди в Харківському колегіумі) філософ провів останні дні свого життя. На портрети роботи художника О. А. Хмельницького зображений Г. С. Сковорода в останній період його життя. Викликає інтерес перелік творів мислителя, зроблений ним самим незадовго до смерті. Цей список вперше був опублікований у книзі друга і першого біографа філософа М. І. Ковалінського «Житіє Сковороды Григорія Савича». В експозиції автографи сторінок цього твору.

На стенді — малюнок художника П. А. Шингами «Село Пан-Іванівка». У цьому селі 29 жовтня (9 листопада за н. ст.) 1794 року і помер Г. С. Сковорода. В експозиції — фото зобраги філософа. На могилі — напис, який заповів зробити Сковорода: «Мір ловил меня, но не пойма!».

Наступний розділ, що завершує експозицію другого залу, висвітлює місце Г. С. Сковороди в історії громадської думки та літератури. Філософська і літературна спадщина просвітителя-демократа знайшла своє почесне місце у дальшому розвитку української культури. Вміщені в експозиції матеріали переконливо свідчать про те, що творчість Г. С. Сковороди справила значний вплив на його наступників в українській літературі — І. Котляревського, Є. Гребінку, Г. Квітку-Основ'яненку, Л. Глібову, в російській літературі — В. Калніста, В. Нарезжикова. Високо цінували Г. С. Сковороду Л. Толстой, М. Горький, І. Франко, М. Козьобинський, Панас Мирний.

Відвідувачі надовго зупиняться біля вітрини за першими виданнями творів видатного мислителя. Тут експонуються: «Басни Харьковскія» (Москва, 1837 р.), «Сочинения в стихахъ и прозѣ Григорія Савича Сковороды с его портретомъ и почеркомъ его руки» (С.-Петербург, 1861 р.), «Сочинения Григорія Савича Сковороды, собранія и редакция... проф. Д. И. Багалъева» (юбилейне видання, Харків, 1894 р.), «Собрание сочинений Г. С. Сковороды. Том I. С. биографіей Г. С. Сковороды М. И. Ковалинского, с замѣтками и примѣчаниями Владимира Бончъ-Бруевича» (С.-Петер-

бург, 1912 р.) та ін. Поряд виставлені числені видання творів про Г. С. Сковороду. Привертая увагу копія з картини відомого українського художника С. І. Васильєвського «Сковородинський псалм», на якій виразно зображено народного співця — кобзаря, який на армярку, в оточенні селян співає «Сковородинський псалм» — сатиричну пісню Г. С. Сковороди «Всякому городу нрав и права».

Експозиція третього залу, побудована на оригінальних речових і документальних матеріалах, красномовно розповідає про увічнення пам'яті Г. С. Сковороди в радянські роки. Тільки в Україні Рад було поставлено питання про загальнонародне шанування пам'яті видатного філософа.

У 1918 році Рада Народних Комісарів РРФСР видала декрет, який був підписаний В. І. Леніном, про увічнення пам'яті видатних діячів революційного руху, науки і мистецтва. Серед прославлених імен вітчизняних і зарубіжних діячів було названо ім'я Г. С. Сковороди. У центрі стенду — фотокопія цього важливого документу. Поряд експонуються лист В. Д. Бонч-Бруевича доценту Харківського університету А. М. Ніжинцеву, в якому йдеться про ставлення В. І. Леніна до Г. Сковороди.

На стендах представлені матеріали про святкування річчів Сковороди. Так, у 1919 році на Україні було відзначено 125-річчя з дня смерті видатного філософа. Святкувалися 200-річчя з дня народження в 1922 році, 145-річчя від дня смерті в 1939 році, 220-річчя з дня народження в 1942 році і 150-річчя з дня смерті в 1944 році. В 1962 році в нашій країні за кордоном було відзначено 240-річчя від дня народження філософа-демократа.

Ім'я Г. С. Сковороди увічнене в назвах вулиць різних міст України, його носять село у Золочівському районі і ротаціонаний у цьому селі колегос, Харківський педагогічний інститут, школа в селі Чорнухи на Полтавщині, де народився видатний просвітильник. В містах і селах Сковороді споруджено пам'ятники. В експозиції — численні фото установ, що носять ім'я видатного філософа, монументів, які увічнюють його пам'ять. Особливо згруповані матеріали, що розповідають про Харківський педагогічний інститут імені Г. Сковороди і про колегос, який носить славне ім'я просвітителя-демократа.

В експозиції широко представлено твори Г. С. Сковороди та літературу про нього, видані в Радянській владі, зокрема видання творів П. Тичини, М. Рильського, В. Шевчука, Л. Яшенка та інших українських поетів і прозаїків, наукові праці П. Попова, А. Ніжинцеву, Т. А. Біліча, І. Пільчука та інших літературознавців.

Значне місце в експозиції залу відведено матеріалам про святкування знаменитої дати — 250-річчя від дня народження прославленого філософа.

Тут твори харківських художників, зокрема альбом-виставка «Художники Харкова до 250-річчя з дня народження Григорія Савича Сковороди», бюст філософа (скульптор Б. П. Корольков), твори народних майстрів та інші матеріали.

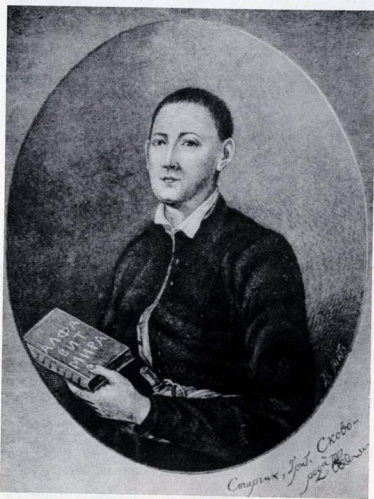
Останній — четвертий зал музею — меморіальний. Саме в цій кімнаті жив і помер видатний мислитель. Тут відтворено убудовання, яке було в ній за часів Г. С. Сковороди: просте ліжко, вкрите селянським ряд-

ном, старовинне бюро з книжками і рукописами, стілець, скринька Ковалівських, якою користувався філософ, на стіні — проста коричнева свита...

Г. С. Сковороді, як патріоту, демократу, гуманісту, борцю проти феодального гніту, належить визначне місце в плеяді кращих синів українського народу. Він займає почесне місце і серед слов'янських та взагалі європейських діячів, як один з оригінальних і передових мислителів і письменників XVIII століття.

І йдуть у Сковородинівку люди, щоб віддати шану першому українському філософу, який піднявся до рівня найвидатніших мислителів своєї епохи і вніс свою частку в культурну спадщину всього людства.

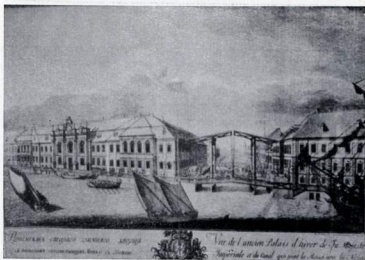
Ілюстрації

Г. С. Сковорода.
З гравюри Мате.

Село Чорнухи на Полтавщині,
в якому народився Г. С. Сковорода.
Діорама художника К. Таньпетера.

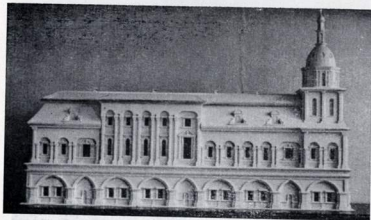
Зимовий палац.
Гравюра XVIII ст.

Печатка Г. С. Сковороди.
З малюнка художника
С. І. Васильківського.

Вид Москви. Гравюра XVIII ст.

Будинок Київської академії.
Макет.

Ся історична пам'ятка, як і всі інші, що належать до культурної спадщини України, є цінною історичною пам'яткою, яку необхідно зберегти і використати для освітніх цілей. Усі заходи, що стосуються збереження цієї пам'ятки, повинні бути спрямовані на її захист і реставрацію, а також на її вивчення і популяризацію.

Донецьке

Як і всі інші пам'ятки, що належать до культурної спадщини України, є цінною історичною пам'яткою, яку необхідно зберегти і використати для освітніх цілей. Усі заходи, що стосуються збереження цієї пам'ятки, повинні бути спрямовані на її захист і реставрацію, а також на її вивчення і популяризацію.

Завдя Г. С. Сковороді з проханням
дозволити йому читати курс добронравія
у додаткових класах Харківського колегіуму. 1768 р.

Вид Харькова. 3 гравюры XVIII ст.

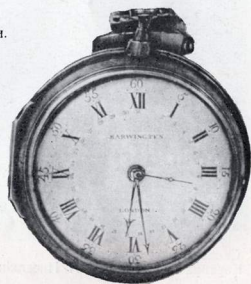

Г. Сковорода в дороге.
3 малюнка художника
І. С. Іжакевича.

Сторінка рукопису
філософського твору Г. С. Сковороди
«Алфавит, или Букварь мира».

Годинник
Г. С. Сковороди.

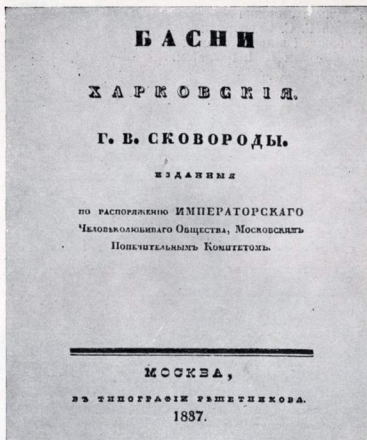

Сковорода в Бабаях.
Картина художника Ю. М. Любавіна.

Сковорода серед селян.
Картина художника А. Л. Наседкіна.

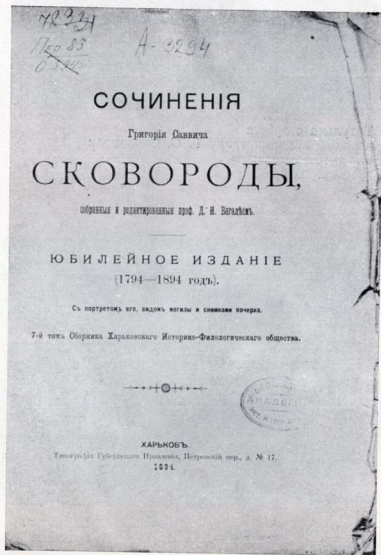

Титульна сторінка першого видання твору Г. С. Сковорода «Басни Харьковскія». Москва, 1837 р.

Сковориднівська криниця.

Титульна сторінка
творів Г. С. Сковороди,
зібраних і відредагованих
професором Д. І. Багалієм.
Харків, 1894 р.

Дуб у с. Сковородинці,
під яким любив
відпочивати
Г. С. Сковорода.

Ваза
роботи
опішнянського
майстра Т. Н. Демченка.

Інтер'єр
першого залу музею.

Біля джерела.
Гравюра художника Г. Галкіна.

Алея
Сковородинівського
парку.

**Литературно-
меморіальний
музей
Г. С. Сковороди**

(На українському мові)

Редактор А. В. Єфименко
Художник В. М. Куликов
Художній редактор О. П. Шуліка
Фото Г. Г. Тубалева
Технічний редактор В. Я. Козінченко
Коректор Л. Д. Недільська

Здано до набору 17/X 1972 р. Підписано до друку 29/XI 1972 р.
Папір 70×90^{1/2}. Папер. арк. 0,5. Друк. арк. 1. Ум.-друк. арк.
1,2. Обл.-вид. арк. 1,10. Вид. № 109. БЦ 22346. Зам. 2-347. Ти-
раж 15 000. Ціна 13 коп. Т. п. 1972-резерв. Видавництво
«ПРАПОР», Харків, вул. Чубаря, 11. Книжкова фабрика
ім. М. В. Фрунзе Державного комітету Ради Міністрів УРСР
у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, Харків,
Донець-Захаржевська, 6/8.

В селі Сквородинівці недалеко від Харкова у 90-х роках XVIII століття жив видатний український просвітник, філософ і поет Г. С. Скворода. Тут відкрито літературно-меморіальний музей. Експозиція музею висвітлює життєвий і творчий шлях мислителя, чие ім'я увійшло в історію культури українського народу.